

Педагогічний дискурс, випуск 11, 2012

5. Соковкин В. Н. О природе человеческого общения / В. Н. Соковкин. – Фрунзе : Мехтеп, 1973. – 154 с.
6. Философский энциклопедический словарь / под. ред. Л. Ф. Ильичева. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 839 с.
7. Canal M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy / M. Canal // Richards J. and Schmidt R., (eds.) Language and Communication. – London : Longman, 1983. – P. 2–27.
8. Philips D. Language in Schools / Philips D. // From Complacency to Conviction // CILT. – 1988. – P. 12.

Анотація**С.В.Король****Коммуникативный подход в обучении иностранным языкам**

В статье рассматривается сущность коммуникативного подхода в обучении иностранному языку, коммуникативная компетенция как результат коммуникативно-ориентированного обучения, определяются преимущества и недостатки этого метода обучения.

Ключевые слова: коммуникативный метод, иноязычная коммуникативная компетенция, принципы коммуникативного обучения.

Summary**S.V.Korol'****Communicative Approach to Teaching Foreign Languages**

The article deals with communicative method of teaching foreign languages, communicative competence as a result of such teaching. The advantages and disadvantages of communicative teaching are determined.

Key words: communicative method, communicative competence, foreign communicative, principles of communicative education.

Дата надходження статті: „17” лютого 2012 р.

УДК 378 (477)

Д.В.КОСТЕНКО,
докторант
(м.Хмельницький)

Вища освіта в Україні в сучасному суспільстві: здобутки, проблеми, перспективи

В статті розглядаються здобутки, проблеми та перспективи вищої освіти України в сучасному суспільстві.

Ключові слова: вища освіта, інформаційне суспільство, вищий навчальний заклад.

Постановка проблеми в загальному вигляді... На порозі входження світової спільноти в третє тисячоліття виняткового значення набуває освітньо-наукова сфера і, зокрема, вища освіта, яка в умовах швидкого наростання глобальних загроз поступальному розвитку окремих країн та всього людства покликана стати основним засобом формування здатних до вирішення нових проблем фахівців, джерелом знань і методів для урівноваженого співіснування людини та її довкілля. Розвиток творчих здібностей людини як основна мета освіти набуває особливої актуальності, потребує якісно нового підходу до освіти на основі інтеграції зусиль науковців, педагогів, громадськості всіх країн. Доля України також залежить від того, наскільки ефективно будуть задіяні інтелектуальні, творчі можливості її народу, кожного її громадянина. Як відомо, до основних факторів розвитку економіки належать освітній, професійний кваліфікаційний рівень зайнятого населення, що значною мірою залежить від наявного інфраструктурного потенціалу освіти, який створює конкретні умови і можливості для задоволення матеріальних і духовних потреб людини. Тому й не дивно, що переважна частина країн із соціально-орієнтованою ринковою економікою надає пріоритет всебічному розвитку освітнього комплексу. На всіх стадіях розвитку суспільства на освіту і науку покладалася функція основного рушія прогресу. Немає сумніву, що вони є найефективнішою сферою інвестування, адже освіті відводиться пріоритетне місце у вихованні і формуванні в підростаючого покоління світогляду громадянина, патріота, висококваліфікованого фахівця. Громадяни, що здобули освіту належного рівня, стають головною продуктивною силою, джерелом духовної культури суспільства. Основні завдання щодо розбудови і докорінного оновлення освітньої галузі нашої країни визначені Законом України „Про освіту”, Указом Президента України „Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні”, Національною програмою „Освіта” (Україна ХХІ століття) та іншими документами.

Аналіз досліджень і публікацій... Однією з ключових перемін у свідомості суспільства є трансформації, що відбуваються у розвитку системи освіти. Сьогодні питання відповідності освіти вимогам суспільства стало одним із головних та найбільш актуальних у розвитку всього людства.

Згідно прогнозу ЮНЕСКО XXI століття ввійде у всесвітню історію як століття освіти [7, с.8]. Як зазначають Д.Євзрезов та Б.Майер, для побудови інформаційного суспільства особливої ваги набуває інформаційна підготовка у сфері освіти, формування навиків життя підростаючого покоління і майбутніх спеціалістів в умовах інтенсивного мережевого інформаційного впливу, можливість інтеграції їх професійної і повсякденної діяльності в світові інформаційні процеси, їх підготовка до повноцінного життя в світовому інформаційному просторі [5, с.199]. Проблема визначення концепції розвитку освіти, а особливо вищої, для інформаційного суспільства не є новою і їй присвячена величезна кількість публікацій таких авторів як А.Андреев, Д.Дзвінчук, С.Дорогунцов, М.Згуровський, В.Куценко, О.Скородумова та ін. С.Дорогунцов та В.Куценко, аналізуючи освітню сферу в інформаційному суспільстві, зазначають: „аксіомою є те, що підвалини інформаційного суспільства закладаються освітою. Освічена людина формує здорове соціальне середовище, легше адаптується до змін у суспільстві. Високі показники ефективності інвестицій в освіту підтверджують необхідність їх подальшого збільшення... знання, кваліфікація, інтелект набувають дедалі більшої цінності. Нині саме знання, а не інші чинники (земля, капітал) змінюють обличчя сучасної економіки прискореними темпами” [4]. Схожою є позиція А.Андреева, який небезпідставно висловлює думку, що сьогодні освіта є фундаментом економіки – економіки, яка основана на знаннях, постіндустріального, інформаційного суспільства. Вона не тільки готує спеціалістів під конкретні робочі місця та розширює професійний і загальнокультурний кругозір людини. Сьогодні освіта – один з найбільш важливих засобів і ресурсів становлення креативної особистості, яка готова до життя в полікультурному суспільстві, до прийняття відповідальних рішень в умовах вільного вибору, до діалогу як свідомо прийнятній формі співпраці та конкуренції [1, с.4].

Формулювання цілей статті... Мета статті – розглянути проблеми, здобутки та перспективи вищої освіти України в сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу... Україна увійшла в XXI століття з великою кількістю проблем, які виникли за часів здобуття нею незалежності. За цей період система освіти України постійно знаходиться в стані реформування. Ми втратили свої провідні позиції в багатьох галузях, хоч в сфері освіти Україна не зазнала значних втрат. Здорова конкуренція спостерігалася серед закладів недержавної та державної форми власності.

Складність економічної та соціальної ситуації, погіршення демографічної ситуації значно позначається на наборі студентів у вищі навчальні заклади і, як наслідок, на підготовку кадрів вищої кваліфікації для науки і освіти. Простежується два основних напрямки демографічної проблеми, які виникають зараз у вищій школі: перший пов'язаний з постійним підвищенням віку науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації – кандидатів і докторів наук; другий пов'язаний з різким скороченням народжуваності в Україні та труднощами в наборі студентів на навчання. Основною проблемою першого напрямку є, перш за все, скорочення кількості місць державного замовлення в аспірантурі та збільшенні місць підготовки на комерційній основі. Запровадження системи тестування при вступі до ВНЗ деякою мірою зможе знизити існуючий рівень корупції в галузі освіти та зменшити набори до приватних навчальних закладів [9].

Об'єктивне зменшення наборів до приватних вищих навчальних закладів певним чином сприяло тому, що майже всі бажаючі змогли стати студентами державних ВНЗ за умов вдалих вступних іспитів. Але подальший вплив, який матиме демографічна криза на галузь освіти, не слід не враховувати. Проблемою другого напрямку є тенденція різкого скорочення учнів випускних класів, мінімальне значення якої очікується у 2018-2019 роках. Наслідком цього у вищих навчальних закладах завилася проблема з набором кількості студентів на навчання. На ряду з кількісним показником не менш гострим є якісний показник, який тісно пов'язаний з кількісним. Для забезпечення необхідного кількісного набору вищі навчальні заклади до недавнього часу були вимушені знижувати вимоги до абітурієнтів на вступних іспитах. Не сприяло підвищенню якісних показників і впровадження ЗНО та зміна порядку прийому на навчання до вишів. На нашу думку, основним недоліком зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників шкіл є впровадження рейтингових, а не абсолютних оцінок. Найвища кількість балів, отримана випускником в ЗНО з будь-якого предмета, ще не свідчить про його відмінні знання. Така реальність неодмінно позначиться на якості підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів і, як наслідок, вплине на проблему підготовки в майбутньому молодих науковців. Крім того, приєднання України до Болонської конвенції та можливе взаємне визнання дипломів випускників вузів України і Європи може призвести до поглиблення розглянутих вище проблем. Не виключаємо, що випускники України, маючи європейські дипломи, масово поїдуть до Європи.

Намагаючись наблизитись до світових стандартів та прагнучи інтегруватися в європейський освітній простір, держава намагається дати вищій школі можливість діяти в дусі ринкової економіки, ніби надаючи більше самостійності ВНЗ, хоч, насправді, більшість студентів фактично купують дипломи, а рівень знань випускників, особливо заочної форми навчання, значно погіршився.

Платна освіта, яка частково присутня в державних ВНЗ, під час економічної кризи дає можливість вижити за важких соціально-економічних умов. Приватні ВНЗ, які створювалися, щоб посилити конкуренцію у вищій освіті та надати можливість більшій кількості випускників отримати таку бажану вищу освіту і покращити рівень підготовки фахівців, в реальності перетворилися на засіб збагачення окремих осіб – їх власників. Деякі приватні навчальні заклади відкрили нові „престижні” спеціальності, які досі користуються значним попитом, проте значно збільшилась кількість спеціалістів та магістрів, які не можуть знайти роботу, маючи вищу освіту. Потрібно наголосити на деякому зменшенні престижу вищої освіти за останні декілька років. Уряд скоротив кількість бюджетних місць у 2009-2010 навчальному році. З'явилися нові форми навчання. Нові форми навчання дадуть можливість, безперечно, більшій кількості працюючих отримати вищу освіту. Це практично повною мірою вирішує екстернат: доступ до всесвітньої мережі Інтернет значно сприяє самоосвіті, опануванню навчальних дисциплін.

Болонська конвенція, що була підписана у 1999 р., мала на меті покращення якості освіти в Україні та наближення її до європейського освітнього простору. Найкращі студенти, отримавши освіту, намагаються виїхати закордон, а навантаження на викладачів ВНЗ значно збільшилось. Студенти одержують оцінку за рахунок постійного відвідування занять та тестування, а творче опанування матеріалом втрачає свої позиції.

Підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації відбувається, в основному, у закладах 3-4 рівня акредитації та кількість аспірантів щорічно збільшується, проте, відсоток дисертантів, що захищаються зменшується. Зміни в освіті, що стосуються освітніх рівнів бакалавра та магістра, спонукають до необхідності наближення до європейських стандартів, а за умов відсутності за кордоном ступеня кандидата наук, у свою чергу, незважаючи на супротив наукового середовища, все одно неминуче визнання ступеня доктора філософії у відповідній галузі (PhD) на державному рівні. Крім того, з'явилася проблема, пов'язана з публікацією своїх наукових досліджень. Зараз автор замість колишнього отримання гонорару сам повинен платити за публікацію досить великі кошти. Часто це стає перешкодою на науковому шляху молодих талановитих науковців і сприяє потраплянню в науку бездарних, але заможних представників суспільства. З іншого боку, проблема скорочення науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації у вищих навчальних закладах пов'язана з появою в нових умовах господарювання для багатьох науковців інших напрямків діяльності за змістом і, особливо, за рівнем заробітної плати. Існують дані що, зокрема, ще в 1992 році наука та освіта втратили шосту частину науково-педагогічних кадрів [1]. Як наслідок, простежується чітка тенденція скорочення кількісного і якісного кадрового забезпечення науково-педагогічного потенціалу [9].

Однією з ключових проблем вищої освіти в Україні є недостатня увага, що приділяється її адаптації до сучасних вимог суспільства. Цей недолік найбільш очевидно виявляється в тому, що вища освіта в Україні значною мірою орієнтується на минуле. Досягнення зазвичай розглядаються через призму „кількості” – в той час, як у сучасному світі вища освіта, перш за все, зосереджує свою увагу на якості мислення того, хто навчається, тобто головне її завдання вбачається у розвитку здібностей людини мислити, аналізувати інформацію та приймати рішення. Чому ж за 20 років своєї незалежності наша держава так і не зуміла досягти тих суспільних стандартів, які б дозволили їй почуватися на рівних поряд із розвиненими країнами світу?

Не викликає сумніву той факт, що інтелектуальний та моральний рівні цінностей нового покоління українців доволі низькі. І справді, комуністичні ідеали зазнали краху, а нові наша держава за роки незалежності так і не спромоглася створити. В низькому рівні культури української молоді вбачають, зазвичай, негативний вплив засобів масової інформації, телебачення, мережі Інтернет, які, як вважається, призвели до деградації нового покоління та не сприяють бажанню вчитися. Студенти віддають перевагу в отриманні інформації із мережі Інтернет, а тому відвідування занять в університеті не є таким уже і важливим аспектом здобуття освіти. На нашу думку, „провина” в такому недалекоглядному твердженні лежить не стільки і не тільки на тих, хто навчається, але і на тих, хто навчає. Педагог, який не володіє інформаційними технологіями або рівень володіння ними значно поступається рівню студентів, не може заслуговувати на повагу чи зацікавленість у середовищі тих, хто навчається, не користується у них авторитетом. Відповідно, під час проведення занять не відбувається ефективного спілкування між студентом та викладачем, а зворотній зв'язок у цьому випадку практично відсутній. Ще однією з причин, яка стає на перешкоді відкритому спілкуванню і діалогу між викладачем і студентами є та, що викладачі, особливо ті, які ще не мають достатнього досвіду роботи, „бояться” незручних запитань. Педагог, який працює із студентами, повинен постійно вдосконалюватися, оперативно відчувати ті чи інші ситуації, які можуть виникати під час процесу навчання. Для вирішення різноманітних ситуацій викладач повинен проявляти творчий підхід та вміння виходити з них, не порушуючи засад тактовності та моральності [2, с.142]. На цю особливість, зокрема, звертає свою увагу і М. Згуровський. Він зазначає, що в системі освіти нового суспільства, найголовніше місце відводиться аналітичним здібностям ученого чи педагога, тобто його спроможності

шукати і знаходити необхідну інформацію, точно формулювати проблеми і гіпотези, вбачати в сукупностях даних певні закономірності, знаходити розв'язок складних міждисциплінарних задач [6]. Незаперечним є той факт, що значна кількість викладачів ВНЗ є до певної міри некомпетентними, і, відчуваючи, що вони не в змозі належним чином відповісти на те чи інше запитання, закриваються в собі і, демонструючи зверхнє ставлення до студента, змушують його замовкнути, вважаючи, що цим вони проявили твердість і рішучість характеру. Однак така поведінка заздалегідь приречена на негативний результат – студент не отримує необхідні знання, а педагог так і не отримує визнання як особистість. Такий стан справ, на жаль, є характерним для навчального процесу в Україні.

Однією з головних особливостей сучасних комунікаційних процесів у сфері вищої освіти є стимулювання і підтримка активності студента (користувача). Виходячи із завдань, що ставляться перед ним, і проблемних ситуацій, він задає напрямок діалогу, який розвивається, підтримується і коректується педагогом [8, с.35]. Не менш актуальною проблемою української освіти є проблема розвитку освітнього середовища за допомогою Інтернет-технологій. У той час, як у світі дистанційна е-освіта вже реальність, в Україні це ще досить нерозвинене освітнє середовище, має місце недостатня компетенція користувачів – це незнання нових технологій і невміння працювати з комп'ютерною технікою, а часто навіть небажання вчитися новим можливостям, що відкриваються для людей [10]. Утвердження розуміння важливості та необхідності інформаційних технологій як одного з провідних інструментів професійного самоствердження особистості, а далі – конкурентоздатності держави, сьогодні має стати одним із пріоритетів у діяльності закладів вищої освіти України. Слід негайно посилити вимоги до якості учбово-методичної бази, забезпечення навчального процесу новими і сучасними засобами і методами пізнання, що пов'язані з передовими інформаційними технологіями; треба, нарешті, подбати про якість професорсько-викладацького складу. Як уже зазначалося, освіта в ідеалі повинна випереджати світові тенденції розвитку суспільства. Необхідно усвідомити, що сьогодні вища освіта – це не тільки ВНЗ в традиційному розумінні цього слова – з чітко визначеною структурою і планом навчального процесу, який може не змінюватися протягом десятка років. Ситуація складається таким чином, що дедалі більшій популярності набувають такі поняття як „освіта для дорослих” та „безперервна освіта”, адже зміни, що відбуваються в усіх сферах діяльності людини, потребують постійного оновлення знань. Сьогодні в суспільстві формується стійка тенденція до збільшення кількості студентів, які поєднують роботу з навчанням – для того, щоб впевнено почувати себе на ринку праці вони повинні постійно оновлювати свої знання. Людина стає схожою на комп'ютер, для успішної діяльності якого його потрібно постійно вдосконалювати та оновлювати програмне забезпечення. Безперервна освіта – це освіта, що проходить через все життя людини та охоплює формальні (школа, ВНЗ) та неформальні (освітні курси без сертифікації в традиційному розумінні цього слова) навчальні заклади. Саме тому сьогодні до традиційної формальної освіти в державних і недержавних навчальних закладах додаються такі види навчання як неформальна та корпоративна освіта [1, с.5]. Д.І.Дзвінчук у своїх працях з філософії освіти зазначає, що корпоративні університети є базою формування „глобальної вищої освіти”. Він вважає, що визначальна риса останньої – наднаціональний характер, спроба охопити одразу багато країн і формувати у працівників і клієнтів нове бачення процесу навчання і використання його результатів на сучасному ринку праці [3, с.223]. Особливої уваги, на його думку, заслуговує досвід США, зокрема у створенні нетрадиційних або так званих корпоративних університетів. Даний вид навчальних закладів пропонує не повноцінне академічне навчання, а фактично свого роду службу консультацій чи короткотермінового стажування. Однак особливість документа про таку освіту полягає у тому, що він цінується на рівні диплома середньостатистичного коледжу. Його „вага” значною мірою залежить від іміджу та реноме фірми, яка заснувала такий університет [3, с.220]. Загалом, система безперервної освіти характеризується переходом від системи управління ВНЗ до системи управління окремими програмами з відмовою від акредитації ВНЗ на користь акредитації навчальних програм, введенням так званої кредитно-модульної системи освітніх програм; створення незалежних центрів оцінки якості освіти. При переході до цієї системи студенти почнуть навчатися не за єдиним навчальним планом, а самі обиратимуть, які дисципліни вони вивчатимуть. Визначившись, вони набиратимуть ті кредити (залікові одиниці), які їх цікавлять, чи модулі (частини освітніх програм), причому отримають можливість робити це не в одному ВНЗ, а відразу в декількох. По завершенні кожного такого курсу студент отримує сертифікат, який підтверджує, що курс прослуханий. Якість отриманих таким чином знань буде підтверджуватися акредитацією кожного курсу, а також системою перевірок, які будуть організовуватися незалежними центрами оцінки якості освіти [1, с.5]. Безперечно, найбільш зручною формою організації навчального процесу для реалізації принципів безперервної освіти є дистанційна форма навчання. Слід зазначити, що такий принцип навчального процесу не є новим, але засоби та методи отримання освіти таким чином постійно вдосконалюються. Головною ж проблемою такої форми навчання є визнання відповідності дипломів та сертифікатів, що видаються по завершенні навчання, чинним стандартам освіти.

Серед кроків, які першочергово слід зробити Україні в розвитку освітньої сфери, необхідно виділити наступні:

– скасувати практику фінансування освіти за залишковим принципом – це дозволить підняти престиж працівників галузі та утримати „кращі уми” від виїзду за кордон;

– особливу увагу варто звернути на ті проекти, які передбачають організацію навчального процесу у ВНЗ з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та інтерактивних методів навчання;

– інтенсифікувати розвиток дистанційної е-освіти та продумати, яким чином на законодавчому рівні легалізувати дипломи та сертифікати віртуальних та дистанційних освітніх закладів?

– стимулювати тих працівників освіти, які у своїй діяльності віддають перевагу використанню новітніх інформаційних технологій, в тому числі для поповнення новими і цікавими науковими та методичними розробками загальнодоступних освітніх ресурсів у мережі Інтернет.

Висновки... Відповіді на всі ці запитання мають бути покладені в загальнодержавну концепцію розвитку системи освіти і науки України XXI століття, що передбачає такі дії :

1) баланс між рівнем освіт та можливістю працевлаштування за спеціальністю має бити таким, щоб людина з науковим ступенем, магістр за освітою, кваліфікований робітник в Україні мали заробітну плату, яка сумарна оплаті праці відповідного працівника на Заході;

2) розділити Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України на два;

3) ліквідувати поняття національного державного закладу;

4) кількість аспірантів, що вчаться на бюджетних місцях, має визначатися відповідно до необхідної кількості викладачів із науковим ступенем в даному ВНЗ ;

5) інновації в освіті повинні спонукати до зрівняння умов освітянської та наукової діяльності в Києві та регіонах.

Список використаних джерел та літератури:

1. Андреев А. А. Некоторые особенности образования в информационном обществе / А. А. Андреев // Образовательные технологии. – 2009. – № 3. – С. 3–7.
2. Гривнак Б. Л. Парадигма особистісно-орієнтованого навчання на початку нового століття / Б. Л. Гривнак // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2010. – Вип. 42. – С. 138–145.
3. Дзвінчук Д. І. Освіта в історико-філософському вимірі: тенденції розвитку та управління : [моногр.] / Д. І. Дзвінчук. – К. : Вид-во Нічлава, 2006. – 484 с.
4. Дорогунцов С. Освітня сфера в інформаційному суспільстві / С. Дорогунцов, В. Куценко // Вісник НАН України. – 2002. – № 11.
5. Евзрезов Д. В. Глобализация, информационное общество и отечественное образование / Д. В. Евзрезов, Б. О. Майер // Философия образования. – 2008. – № 2 (23). – С. 194–201.
6. Згуровський М. З. Суспільство знань та інформації – тенденції, виклики, перспективи [Електронний ресурс] / М. З. Згуровський. – Електронні дані (1 файл). – Режим доступу : <http://dt.ua/articles/32040>. – Назва з екрану.
7. Пишулин Н. П. Образование как философская проблема / Н. П. Пишулин // Философские науки. – 2005. – № 1. – С. 7–27.
8. Скородумова О. Б. Проблемы системы высшего образования в условиях вхождения в информационное общество / О. Б. Скородумова // Вестник высшей школы (Alma mater). – 2009. – № 11. – С. 32 – 35.
9. Телетов О. С. Соціально-політичні аспекти економічного розвитку України (2008–2015) / О. С. Телетов // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 3. – С. 151–159.
10. Хомутов В. Україна – суспільство знань [Електронний ресурс] / В. Хомутов. – Електронні дані (1 файл). – Режим доступу : <http://baraban.me/obrazovanie-statii/ukra-na-susp-lstvo-znan/pdf.html/> – Назва з екрана.

Аннотация

Д.В.Костенко

Высшее образование в Украине в современном обществе: достижения, проблемы, перспективы

В статье рассматриваются достижения, проблемы и перспективы высшего образования в Украине в современном обществе.

Ключевые слова: высшее образование, информационное общество, высшее учебное заведение.

Summary

D.V.Kostenko

Higher Education in Ukraine in the Modern Society: Achievements, Problems, Perspectives

Achievements, problems and perspectives of higher education in the modern Ukrainian society are studied in the article.

Key words: higher education, informational society, higher education establishment.

Дата надходження статті: „30” березня 2012 р.